

СОН ЯК СРОДАК АДЛЮСТРАВАННЯ РЭЧАІСНАСЦІ Ў ДРАМАТЫЧНАЙ ПАЭМЕ ЯНА БАРШЧЭЎСКАГА “ЖЫЦЦЁ СІРАТЫ”

С. М. Тычына

Навуковы кіраўнік – к.філал.н., дацэнт *М. В. Хаўстовіч*
Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

Выкарыстанне матываў сну ў творчасці пісьменнікаў-рамантыкаў дае падставы лічыць яго адным з прыёмаў у мастацкай літаратуры XIX ст. Гэта мы імкнёмся даказаць на прыкладзе такога твора Яна Баршчэўскага як драматычная паэма “Жыццё Сіраты”.

На творцаў славу тага беларускага рамантыка мелі істотны ўплыў фальклорныя традыцыі. З гэтай прычыны сон у драматычнай паэме “Жыццё Сіраты” выступае ў якасці сувязнога паміж нашым і “тым” светам. (Прывіды, здані, душы мёртвых з’яўляюцца ў снах герояў. Духі таксама наведваюць з пэўнымі мэтамі зямлю менавіта ноччу, калі ўсе паглыбляюцца ў свае мроі.) Сон у творы – гэта прыемныя ўспаміны, прыемныя перажыванні альбо наадварот (для кепскіх, хцівых людзей). Гэта таксама і спакой, найлепшы адпачынак, крыніца, якая сілкуе, падмацоўвае герояў. Сон – гэта краіна характава, чароўнага шчасця, нешта накшталт раю. (У дадзеным выпадку аўтар звяртаецца да яго месці сну, як да жывога, літасцівага духа, які валодае незвычайнымі скарбамі.) Пры дапамозе абдымак Марфея Ян Баршчэўскі характарызуе сваіх персанажаў. (Гультаі спяць, не ідуць на імшу, а для несумленых, дрэнных людзей альбо для людзей занепакоеных, устурбаваных нечым, сон з’яўляецца недасяжнай марай.) Ноч і яе служба сон ствараюць атмасферу таемнічасць, казачнасці, а разам з тым трывогі, прыгнечанасці ў “Жыцці Сіраты”. Даволі часта пэўныя прадметы, з’явы, уласцівасці падаюцца пісьменнікам праз параўнанне са сном. Пры дапамозе сну паказваецца здольнасць нянькі Ганны суперажываць, яе паразуменне з Сіратой. А таксама залежнасць спакою служак ад душэўнага стану іх гаспадара. Сон – жаданы сродак забыцця, які прагнуць героі альбо зычаць тым, каго сапраўды любяць. Сон – гэта смерць. Сон – казачны край, а вар’яцтва Сіраты нагадвае падарожжа ў гэты край. Увогуле, яе шаленства, бачанне таго, што не відно іншым, нагадвае начныя мроі (сны).

Такім чынам, нягледзячы на тое, што сон не з’яўляецца галоўным героем драматычнай паэмы Яна Баршчэўскага, ён усё ж такі займае пачэснае месца ў творы (там нават ёсць заклік шанавання сон і своеасабліва невялічкая ода яму) і выкарыстоўваецца пісьменнікам як сродак адлюстравання рэчаіснасці, сродак паказу сваіх уласных адчуванняў і задум – таго, што ён хацеў паведаміць нам.

КОЛЕРАКОДЫ ЗЯЛЁНЫ – GRÜN У РАМАНЕ І. ШАМЯКІНА "СНЕЖНЫЯ ЗІМЫ" І ЯГО ПЕРАКЛАДЗЕ НА НЯМЕЦКУЮ МОВУ

М. М. Уласава

Навуковы кіраўнік – канд. філал. навук, дацэнт *І. А. Гапоненка*
Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

Вывучэнне колераабзначэнняў з’яўляецца актуальнай навуковай задачай, паколькі ў беларускай лінгвістыцы гэтая тэма распрацавана недастаткова, асабліва ў супастаўляльным аспекце. Аб’ектам нашага даследавання стаў раман І. Шамякіна “Снежныя зімы” (Зб. тв. у 6 т. Т. 5. Мн., 1979) і яго пераклад на нямецкую мову: I. Schamjakin. Das Bekenntnis (Berlin, 1972), прадметам даследавання – лексемы з колеравым значэннем. У дадзеным паведамленні мы разгледзім паралельныя колеравыя коды *зялёны* – *grün* і іх элементы ў арыгінале і перакладзе ў семантыка-стылістычным аспекце.

Пры аналізе арыгінальнага і перакладнага тэкстаў зафіксавана 8 выпадкаў ужывання колеракода *зялёны* і 10 выпадкаў – колеракода *grün*. Колеравы код *зялёны* прадстаўлены лексэмамі *зялёны*, *заселянець*, *пазелянелы*, колеракод *grün* рэалізуецца лексэмамі *grün* ‘зялёны’, *grünen* ‘зелянець’ і спалучэннем *grün werden (geworden)* ‘зелянець (пазелянелы)’. Прыметнік *зялёны* ва ўсіх пяці выпадках ужыты ў прамым значэнні (з апелятывамі *клён*, *кіпарыс*, *куртка* і

дрыгва) і перакладзены на нямецкую мову адпаведным прыметнікам *grün*. У гэтых выпадках семантыка каляронімаў супадае, стылістычная афарбоўка адсутнічае. Дзеяслоў *засялянець*, які сустрэўся ў рамане двойчы, у адным выпадку (з апелятывам *рунь*) перакладаецца дзеясловам *grünen*, які ў нямецкай мове мае стылістычнае адценне кніжнасці, узвышанасці. У другім выпадку той самы дзеяслоў, але з апелятывам *дрэвы*, перакладзены спалучэннем *grün werden* 'стаць зялёным', якое з'яўляецца стылістычна нейтральным адпаведнікам беларускага дзеяслова і формы часу якога выражаюцца пры дапамозе адпаведных форм дзеяслова *werden*. Таму, відаць, для перакладу дзееспрыметніка *назелянелы* было выбрана спалучэнне *grün geworden*: *назелянелая медная дошчачка – eine grün gewordene Kupfertafel*.

Найбольш цікавымі да даследавання з'яўляюцца выпадкі, калі ў перакладзе каляронім з'яўляецца там, дзе яго не было ў арыгінале. У дачыненні да паралельных колеракодаў *зялёны – grün* зафіксавана два такія выпадкі. Разгледзім іх падрабязней: *Нічога я нідзе не гаварыла. Наадварот, перад жонкай яго падхалімнічаю.* (С. 349.) *Nichts hab ich gesagt. Im Gegenteil, gegenüber seiner Frau lobe ich ihn über den grünen Klee.* (S. 395.)

Дзеяслоў *падхалімнічаць*, які мае стылістычнае адценне негатыўнай ацэнкі, перакладзены тут фразеалагізмам *j-n, etw. über den grünen Klee loben* (літаральна: *хваліць каго-н. ці што-н. за зялёную канюшыну*) 'каго-небудзь вельмі хваліць, уносіць да нябёсаў (іранічн.)', які яшчэ больш узмацняе экспрэсіўнае ўздзеянне беларускага дзеяслова і падкрэслівае іранічнасць выказвання. Семантычна беларускі дзеяслоў і адпаведны яму нямецкі фразеалагізм з'яўляюцца суадноснымі. У склад фразеалагізма ўваходзіць каларыстычны кампанент *grün* 'зялёны'.

Вылецеў я з зямлянкi, як пасаромлены хлапчук. (С. 208.)

Ich flog aus der Hütte wie ein beschämter grüner Junge. (S. 237.)

У нямецкай мове словазлучэнне *grüner Junge* мае значэнне 'малакасос, зялёны юнец' і, адпаведна, стылістычную афарбоўку размоўнасці з экспрэсіўна-ацэнным адценнем зневажальнасці. Звычайна стылістычна нейтральнае слова *хлапчук* таксама мае тут гэта стылістычнае адценне, праўда, не так ярка выражанае, як у перакладзе, якое абумоўлена кантэкстуальна. Паколькі стылістычнае афарбоўка ўваходзіць у яго лексічнае значэнне, то па семантыцы слова *хлапчук* і словазлучэнне *grüner Junge* супадаюць толькі часткова.

Такім чынам, можна адзначыць, што колькасць рэалізацый элементаў колеракодаў *зялёны – grün* у арыгінале і перакладзе не супадае. Семантычны аб'ём беларускіх і нямецкіх каляронімаў у большасці пар кантэкстаў суадносіцца. У некаторых выпадках нямецкі каляронім мае стылістычнае адценне, якім не валодае беларуская лексема або яно выражана ў меншай ступені. У цэлым назіраецца тэндэнцыя да захавання ў перакладзе адпаведнага арыгіналу каляроніма разгледжанага колеракода.

ТЫПАЛАГІЧНЫЯ АСАБЛІВАСЦІ ПРАДМОЎ ДА ПСАЛТЫРА ФРАНЦЫСКА СКАРЫНЫ І ЛЯВОНА МАМОНІЧА

С. В. Шалашэнь

Навуковы кіраўнік — к.філал.н., дацэнт *У. Г. Кароткі*

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

У кніжнасці ўсходніх славян Псалтыр атрымаў самае шырокае распаўсюджанне сярод кніг Старога Запавета. Гэтай кнігай карысталіся ў літургічнай практыцы, па ёй можна было тлумачыць лёс чалавека. Асабліва шырока Псалтыр выкарыстоўваўся для навучання грамаце.

Свой Псалтыр Францыск Скарына надрукаваў у жніўні 1517 года ў Празе. Гэтая кніга не раз выдавалася на тэрыторыі Беларусі ў канцы XVI – XVII стст. У сярэдзіне 1570-х гадоў у Вільні была заснавана друкарня, якая мела важнае грамадскае і культурнае значэнне ў жыцці Беларусі, а таксама адыграла прыкметную ролю ў справе асветы. Сродкі на яе стварэнне выдзеліла сям'я Мамонічаў.

Скарынінскі Псалтыр суправаджаўся прадмовай і пасляслоўем. У ім адсутнічаюць такія элементы як эпiграма і прысвячэнне. Скарына ў прадмове кажа аб універсальным характары Псалтыра, аб яго выключным значэнні. Наступны раздзел прадмовы да Скарынінскага Псалтыра 1517 года змяшчае думкі асветніка наконт выключнай важнасці эстэтычнага выхавання. Для